

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Пліско О. В.

Харківський національний університет ім.В.Н.Каразіна
Харків, Україна

У статті розкрито зміст моніторингу навчальних досягнень учнів як системи збирання та опрацювання інформації про процес засвоєння ними змісту освіти під час вивчення предметних дисциплін. Визначено три основні типи моніторингових систем, які можна використовувати для вивчення навчальних досягнень школярів: нормативну, рейтингову систему оцінювання, навчальний контракт.

Ключові слова: моніторинг, навчальні досягнення, учні, система, контроль, оцінювання, діагностика.

В статье раскрыта сущность мониторинга учебных достижений учащихся как системы сбора и обработки информации в процессе усвоения ими содержания образования во время изучения предметных дисциплин. Определены три основные типы мониторинговых систем, которые можно использовать при изучении учебных достижений школьников: нормативную, рейтинговую систему оценивания, учебный контракт.

Ключевые слова: мониторинг, учебные достижения, учащиеся, система, контроль, оценивание, диагностика.

The article reveals the essence of students' academic achievement monitoring as a system of collecting and processing the information in the process of mastering the educational content by the students as they study their subject disciplines. Three main types of monitoring systems have been determined that can be used to follow students' academic achievements: standard evaluation system, rating evaluation system, education contract.

Key words: monitoring, academic achievements, students, system, monitoring, evaluation, diagnostics.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних заходів у системі освіти, спрямованих на покращення навчальних досягнень школярів, є розробка та впровадження на практиці дієвого педагогічного моніторингу.

Як свідчить аналіз закордонного досвіду, в розвинених країнах світу цьому питанню приділяється багато уваги. Зокрема, серед найбільш відомих систем моніторингу, які використовуються для діагностики навчальних досягнень учнів, можна назвати такі: моніторинг міжнародного порівняльного дослідження підготовленості учнів TIMSS, моніторинг розвитку знань учнів, розроблений СІТО — національним інститутом з оцінювання навчальних досягнень школярів у Голландії, моніторинг ефективності роботи початкових шкіл у Великій Британії Д. Вілмса тощо. Причому важливо відзначити, що в цих системах моніторингу, з одного боку, спостерігаються певні загальні підходи до її реалізації на практиці, а з іншого — кожна з них максимально пристосована до специфічних особливостей організації освіти, в межах якої вона функціонує [5].

На жаль, в Україні цілісної системи моніторингу навчальних досягнень учнів, яка б діяла на державному рівні, не існує, а той моніторинг, який проводиться на рівні окремих класів чи шкіл, часто не відрізняється високою ефективністю й об'єктивністю. Це визначає необхідність подальшої розробки цього питання.

Аналіз актуальних досліджень. Певні аспекти проблеми організації та проведення моніторингу навчальних досягнень учнів широко досліджуються в науковій літературі. Так, методологічні підґрунтя кількісних вимірювань результатів освітнього процесу визначено в наукових працях В. Беспалька, Л. Ітельсона, М. Поташника, В. Симонова та ін. Шляхи підвищення ефективності педагогічного моніторингу знайшли відображення в доробках

В. Андрєєва, О. Ляшенка, А. Майорова, І. Маслікової, С. Шишова та ін. Питання, пов'язані з розробкою системи моніторингу, визначення інструментарію для забезпечення безперервності в оцінюванні стану навчальних досягнень школярів, розкриті в дослідженнях Л. Башаріна, Б. Бодрякова, В. Вербицької та ін. Авторські моделі педагогічного моніторингу

схарактеризовані в публікаціях А. Белкіна, І. Маслікової, Л. Назарової, Т. Строкової, Л. Туркіної та ін.

Однак недостатня розробленість проблеми кількісного й якісного аналізу вимірювань навчальних досягнень школярів на теоретичному і практичному рівнях зумовлює необхідність її подальшого педагогічного осмислення.

Метою статті є вивчення процесу проведення моніторингу навчальних досягнень учнів як педагогічної проблеми.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі пропонуються різні визначення поняття «моніторинг». Так, на думку Т. Стефановської, моніторинг як комплексний процес включає в себе діагностику, оцінювання й прогнозування стану педагогічного процесу, відстеження його перебігу, результатів і перспектив розвитку [10, 298].

А. Белкіна, В. Жаворонкова, С. Силіна вважали, що освітній моніторинг — це процес безперервного науковообґрунтованого, діагностико-прогностичного відстеження за станом, розвитком педагогічного процесу в цілях оптимального вибору його цілей, завдань і засобів [3]. Г. Єльнікова розглядає моніторинг як комплекс процедур спостереження, поточного оцінювання, перетворень керованого спрямування на досягнення заданих параметрів його розвитку [4].

І. Шимків під моніторингом розуміє постійний контроль, ретельне дослідження, спеціально організоване спостереження за будь-яким процесом з виявленням його відповідності бажаному результату або початковим прогнозам, систематичний збір даних про важливі аспекти освіти [11]. На думку В. Приходько, моніторинг — це стандартизоване спостереження за певним об'єктом або процесом, оцінювання та прогнозування його подальшого стану [8].

В. Андреев трактує освітній моніторинг як системну діагностику кількісних і якісних характеристик ефективності освітньої системи у плані її функціонування й тенденцій саморозвитку, включаючи всі її структурні компоненти: цілі, зміст, форми, методи, засоби, умови та результати навчально-виховної роботи й саморозвитку особистості кожного учня та колективу загалом. У світлі дослідження викликають також зацікавленість визначені цим автором принципи, реалізація яких забезпечує ефективність проведення моніторингу: концептуальність, системність, бінарність, задачність, управління, прогностичність [1].

Як засвідчує аналіз наукової літератури, певні автори (М. Вайндорф-Сисоева, Є. Галімова, Т. Заславська, І. Кривобоков, Л. Крившенко та ін.) ототожнюють моніторинг з контролем, оцінюванням, діагностуванням тощо. Стосовно цього питання ми приєднуємося до точки зору науковців (Ю. Бабанський, О. Мітіна, В. Приходько, З. Рябова та ін.), які вважають такий підхід некоректним.

Так, терміни «контроль» і «оцінювання» за змістом є більш вузькими, ніж поняття моніторингу. Контроль виявляє відповідність здійснення педагогічного процесу прийнятим управлінським рішенням, тобто він тільки констатує наявні результати [6, 17]. Оцінювання в навчальній діяльності визначає «ступінь виконання школярами завдань, поставлених перед ними у процесі навчання, рівня їхньої підготовки й розвитку, якості набутих знань, сформованих умінь і навичок». Оцінювання є наслідком процедури контролю [7, 251]. Отже, контроль і оцінювання характеризує тільки окремі аспекти стану освітнього процесу та його результатів. На відміну від них, моніторинг дозволяє слідкувати за його перебігом у будь-який момент часу.

Моніторинг також відрізняється від діагностики: 1) технологічністю збору даних, що дає змогу отримувати великі обсяги первинної інформації; 2) виключенням участі зовнішніх експертів у зборі первинних даних та їх подальшому інтерпретуванні; 3) можливістю використовувати інформаційні системи для введення, накопичення й обробки даних, що дозволяє реалізовувати оперативний зворотний зв'язок [8, 38].

На основі аналізу різних точок зору, науковці дійшли висновку, що нашому розумінню поняття «моніторинг» і, зокрема, «моніторинг навчальних досягнень учнів» більш за інші відповідає визначенню О. Мітіної. Тому в контексті дослідження під моніторингом

навчальних досягнень учнів мається на увазі система збирання та опрацювання інформації про процес засвоєння школярами змісту освіти під час вивчення предметних дисциплін, яка дає змогу робити висновки про досягнутий рівень його засвоєння в будь-який момент часу та прогнозувати подальший процес розвитку кожної особистості. У свою чергу, навчальні досягнення учнів розуміються як процес і результат їхнього розвитку через засвоєння ними соціального досвіду (досвіду пізнавальної діяльності, досвіду емоційно-ціннісних відношень, досвіду творчої діяльності) та становлення готовності кожного з них до самостійної організації своєї діяльності [6, 24, 32].

Зрозуміло, що проведення моніторингу передбачає дотримання чітко визначених до цієї процедури вимог, центральне місце серед яких займають вимоги до якості вимірювання. Провідними з них є такі: об'єктивність, надійність і вірогідність. Так, об'єктивність вимірювання проявляється в тому, що, по-перше, його результат має бути зумовлений тільки самим предметом дослідження та не залежати від суб'єктивної точки зору дослідника, по-друге, використані показники повинні мати уніфікований характер, що дозволяє забезпечити рівні можливості вимірювання для будь-якої людини, по-третє, необхідно передбачати зіставлення отриманих результатів цієї процедури. Під надійністю звичайно мають на увазі точність вимірювання. Визначення валідності необхідно для того, щоб встановити, чи дійсно досліджувалося те, що було заявлено. У науковій літературі схарактеризовані різні види вірогідності: змісту, відповідності критерію чи іншому вимірювачу, прогнозу тощо [9, 48-50].

Під час проведення дослідження було з'ясовано, що дослідники визначили три основні типи моніторингових систем, які можна використовувати для вивчення навчальних досягнень учнів. Так, перша з них — це формативна модель моніторингу, яка ґрунтується на застосуванні методів об'єктивного спостереження, шкалювання та інших методів, які традиційно використовуються з цією метою.

Другою з визначених науковцями систем моніторингу є рейтингова система оцінювання, або сумативний моніторинг, в основу якого покладено накопичувальне оцінювання. Значну роль у цій системі відіграє автентичне самооцінювання. Важливо також відзначити, що під час реалізації рейтингової системи оцінювання можна застосовувати діагностику на основі портфолію, але це є виправданим тільки в тому випадку, коли навчальний процес розбудовується на основі особистісно орієнтованого підходу.

Третьою моделлю моніторингу навчальних досягнень учнів названо навчальний контракт, який передбачає максимальний ступінь самопрояву, самоактуалізації і школярів, і вчителів як активних суб'єктів педагогічної взаємодії [2, 135].

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі вищевикладеного можемо зробити висновок, що проведення моніторингу навчальних досягнень учнів є складною педагогічною проблемою, яка вимагає розв'язання на теоретичному та практичному рівнях. У майбутньому планується розробити авторську систему моніторингу навчальних досягнень старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Проблемы педагогического мониторинга качества образования / В. И. Андреев // Известия Российской Академии наук. — 2001. — № 1. — С. 35–42.
2. Багаева С. Н. Организация мониторинга качества знаний старшеклассников в процессе использования инфокоммуникационных технологий: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. Н. Багаева. — М., 2007. — 186с.
3. Белкин А. С. Педагогический мониторинг педагогического процесса / А. С. Белкин, В. Д. Жаворонков, С. Н. Силина. — Вип. 3. — Шадринск: Изд-во Шадринского педагогического института, 1998. — 47 с.
4. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління (курс лекцій) / Г. В. Єльнікова. — К.: ЦППО АПН України, 2003. — 133 с.
5. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании. Книга 1. — СПб.: Изд-во «Образование-Культура», 1998. — 344 с.
6. Митина О. А. Мониторинг учебных достижений школьников как фактор повышения результативности естественнонаучного и математического образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. А. Митина. — М., 2008. — 185 с.

7. Педагогика: учеб. пособ. / Под ред. Ю. К. Бабанского. — М.: Просвещение, 1983. — 608 с.
8. Приходько В. М. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності навчального закладу: навч.-метод. посіб. — Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада», 2007. — 144 с.
9. Севрук А. И. Мониторинг качества преподавания в школе / А. И. Севрук, Е. А Юнина. — М.: Педагогическое общество России, 2003. — 144 с.
10. Стефановская Т. А. Педагогика: наука и искусство / Т. А. Стефановская. — Совершенство, 1998. — 356 с.
11. Шимків І. Моніторинг якості освіти в європейському контексті / І. Шимків // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наукових праць. — Вип. 211: Педагогіка та психологія. — Чернівці: Рута, 2004. — С. 194–203.